

HALIMA XUDOYBERDIYEVA IJODIDA TUYG‘U VA IJODIY TAFAKKUR SINTEZI

Tajibayeva Latofat Farxodovna,
filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Qoraqalpoq davlat universiteti
latofat@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada o‘zbek zamonaviy she‘riyatining yirik namoyandasi Halima Xudoyberdiyeva ijodida tuyg‘u va ijodiy tafakkur sintezi masalasi tahlil qilinadi. Shoirira lirikasida ruhiy kechinma, milliy o‘zlik, tabiat, ayol qalbi va Vatan tuyg‘usining badiiy ifodalanish xususiyatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Halima Xudoyberdiyeva, lirika, tuyg‘u, ijodiy tafakkur, lirik qahramon, poetik obraz, milliy ruh, estetik ideal, badiiy umumlashma.

Annotation. This article analyzes the issue of the synthesis of emotion and creative thinking in the works of Halima Khudoyberdiyeva, a prominent representative of modern Uzbek poetry. The study highlights the artistic expression of spiritual experience, national identity, nature, the inner world of a woman, and the feeling of the Motherland in the poetess’s lyrics.

Keywords: Halima Khudoyberdiyeva, lyric poetry, emotion, creative thinking, lyrical hero, poetic image, national spirit, aesthetic ideal, artistic generalization.

Аннотация. В данной статье анализируется проблема синтеза чувства и творческого мышления в поэзии Halima Khudoyberdiyeva — одной из ярких представительниц современной узбекской поэзии. Освещаются особенности художественного выражения духовных переживаний, национальной идентичности, природы, внутреннего мира женщины и чувства Родины в её лирике.

Ключевые слова: Халима Худойбердиева, лирика, чувство, творческое мышление, лирический герой, поэтический образ, национальный дух, эстетический идеал, художественное обобщение.

Kirish. O‘zbek she‘riyatida inson ruhiyati, ichki kechinmalar va badiiy tafakkur uyg‘unligi masalasi alohida ilmiy-estetik ahamiyatga ega. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmi va mustaqillik davri o‘zbek she‘riyatida lirik ifoda tabiati sezilarli darajada chuqurlashdi, unda ruhiy kechinma oddiy hissiy holat emas, balki ijodiy tafakkuriy mevasi - estetik hodisa sifatida namoyon bo‘la boshladi. Ana shu jarayonda Halima Xudoyberdiyeva ijodi o‘zining samimiyligi, ayol qalbining murakkab ruhiy qatlamlarini ochib bera olishi, milliy ruh va insoniy dardni poetik tafakkur darajasiga ko‘tara bilishi bilan ajralib turadi.

Shoirira ijodining eng muhim xususiyatlaridan biri shundaki, unda tuyg‘u va tafakkur bir-biridan ajralgan holda emas, balki yagona poetik butunlikda namoyon bo‘ladi. Uning she‘rlarida his qilinayotgan dard, sog‘inch, mehr, isyon, e‘tiroz, muhabbat yoki vatanparvarlik kechinmalari faqat his-tuyg‘u ko‘rinishida berilmaydi; aksincha, ular poetik tafakkur vositasida qayta ishlanib, estetik mazmun kasb etadi. Shu

jihatdan Halima Xudoyberdiyeva lirikasini tuyg‘u va ijodiy tafakkur uyg‘unligining yetuk namunasi sifatida baholash mumkin.

Adabiyot va san’atning mohiyati haqida nazariy qarashlarda borliqni aks ettirish masalasi muhim o‘rin egallaydi. Badiiy ijod voqelikning oddiy nusxasi bo‘lib qolmay, ijodkorning ruhiyati, estetik ideali va tafakkuri orqali qayta yaratilgan yangi badiiy haqiqatni vujudga keltiradi.

Muhokama va natijalar. Shu ma’noda Halima Xudoyberdiyeva she’riyati ham hayotiy kechinmalarni bevosita ko‘chirish emas, balki ularni qalb va tafakkur sintezida poetik haqiqatga aylantirish jarayonidir.

Endi ket!
Kutdirding, yomon kutdirding,
Hijron azobini shavq-la yutdirding.
Yiqildim. Boshimda ustuvor turding,
Endi ket!
Hijron yo‘llarida sochildi zarim,
Kutdim — ishqim yarim, umidim yarim.
Bir-bir sinib bitdi qobirg‘alarim,
Endi ket!

Halima Xudoyberdiyeva she’riyati avvalo kuchli lirik asosga ega. Biroq bu lirizm faqat hissiyotning bevosita ifodasi bilangina cheklanmaydi. Shoira lirikasi hayotiy kuzatuv, ma’naviy izlanish, ayol qalbining nozik haroratlari, millat dardi, tarixiy xotira va insoniy mas’uliyat bilan ichdan oziqlanadi. Shu sababli uning she’rlarida lirik kechinma bilan mushohada, tuyg‘u bilan fikr, ruhiy silkinish bilan estetik xulosa doimo yonma-yon boradi.

Endi ket, shavkatu shon ortiqchadir,
Chanqab qulagach, ummon ortiqchadir.
Tilanib to‘kilgach, non ortiqchadir,
Endi ket!
Endi ket, boshqaga dilingni yorgin,
Alvido, ko‘nglimda na gina, na kin.
Endi kimga borsang vaqtida borgin,
Endi...
Ket!

Shoira badiiy olamida lirik qahramon ko‘pincha lirik “men” tabiati va yuksak insoniy orzularni o‘zida mujassamlashtirgan ma’naviy shaxs sifatida gavdalanadi. U borliqni shunchaki tomosha qilmaydi, balki unga qalban aralashadi. Uning ko‘nglidagi og‘riq ham, quvonch ham, e’tiroz ham, muhabbat ham muayyan hayotiy, ijtimoiy va

milliy mazmun bilan boyiydi. Natijada Halima Xudoyberdiyeva lirikasida “men” obrazi tor individual doirada qolib ketmay, umumlashgan ma’naviy timsolga aylanadi.

Shoiraning she’riy tafakkurida inson va tabiat, ayol va jamiyat, shaxs va xalq taqdiri, qalb va tarix o’rtasidagi ichki aloqadorlik kuchli seziladi. Bu esa uning lirikasini bir vaqtning o’zida ham hissiy, ham falsafiy, ham ijtimoiy mazmunga ega poetik tizimga aylantiradi.

Badiiy tafakkur jarayonida tuyg’u ijodning boshlang’ich nuqtasi bo’lishi mumkin, biroq chinakam she’riyatda u tafakkuriy ishlovdan o’tib, badiiy umumlashmaga aylanadi. Halima Xudoyberdiyeva she’riyatida aynan shu holat kuzatiladi. Shoira qalbida tug’ilgan har bir hissiy holat poetik fikrga, estetik xulosaga, ramziy va obrazli ifodaga aylanish jarayonini boshdan kechiradi.

Masalan, shoira she’rlarida ko’pincha iztirob, sog’inch yoki mehr bevosita, quruq bayon etilmaydi. Ular biror manzara, detal, poetik ishora, qiyos yoki timsol orqali ifodalanadi. Shu jihatdan shoira ijodida tuyg’u badiiy go’zallik, tafakkur esa uni shakllantiruvchi va ma’no beruvchi ijodiy kuchdir. Ularning birligi esa she’rning estetik qimmatini belgilaydi. Bu lirik qahramonning asosiy xususiyati uning samimiyatidir. Ammo bu samimiyat oddiy ko’ngil izhori darajasida emas. U ma’naviy mas’uliyat va estetik did bilan boyigan samimiyatdir. Shoira she’rlarida qalbning nozik titroqlari, ruhiy evrilishlar, ichki isyonlar, insoniy mehr va sadoqat, ko’pincha ayol qalbining teran qatlamlari bilan qorishib ketadi. Natijada lirik “men” faqat shoiraning shaxsiy qiyofasi bo’lib qolmaydi, balki o’zbek ayolining, o’zbek onasining, o’zbek xalqining umumlashgan poetik timsoliga aylanadi.

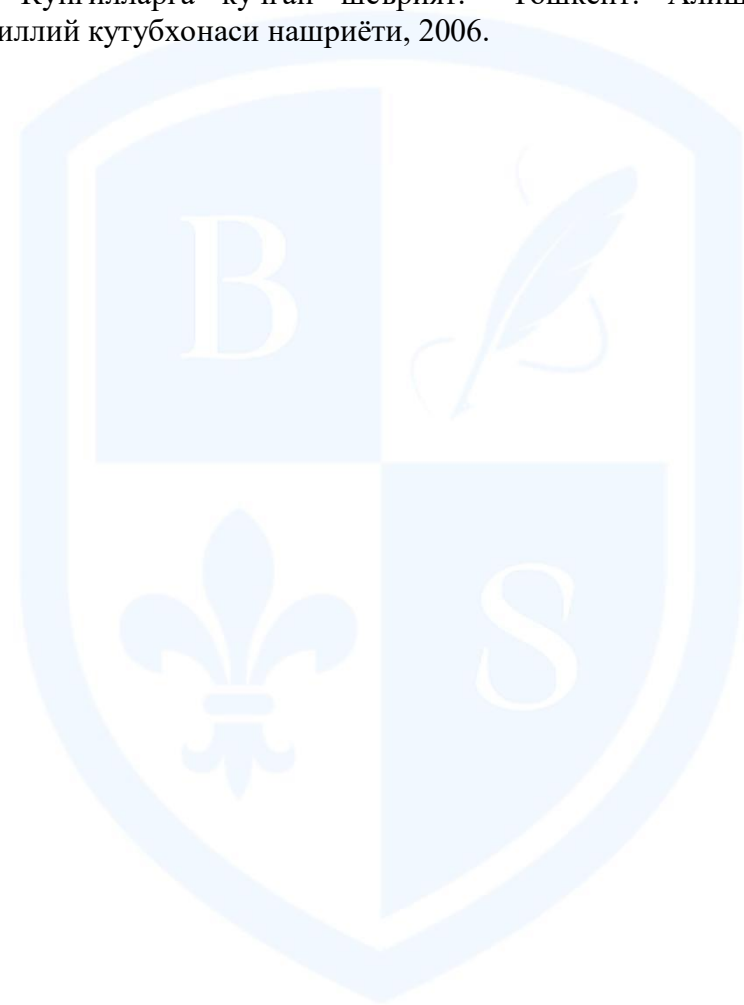
Xulosa. Shoira lirik qahramonining yana bir muhim tomoni uning xalq bilan ichki birligi. Uning “men”i ko’pincha “xalqim”, “Vatanim”, “dalalarim”, “yurtim”, “ayollarim”, “farzandlarim” singari tushunchalar bilan ma’naviy-ruhiy aloqada yashaydi. Shu bois bu she’rlardagi ruhiy kechinmalar tor shaxsiy doirada qolmay, milliy mazmun kasb etadi. Bu esa tuyg’u va tafakkur sintezining ijtimoiy-estetik darajasini ko’rsatadi.

Halima Xudoyberdiyeva she’riyatida tabiat manzaralari juda muhim poetik vositadir. Shoira ko’pincha tabiatni insoniylashtiradi, unga ruh bag’ishlaydi. Natijada tashqi manzara ichki kechinmaning shakliga aylanadi. Masalan, shamol iztirobni, qurigan yaproq hijronni, tong umidni, yomg’ir poklanishni, suv esa hayot davomiyligini anglatadigan serqirra timsol sifatida talqin etilishi mumkin. Bu holat Halima Xudoyberdiyeva poetikasida tabiat tasvirining mushohadaviy, ruhiy va ramziy mohiyatini kuchaytiradi. Tabiat obrazlari shoira ijodida ko’pincha ayol qalbi bilan uyg’unlashgan holda beriladi. Noziklik, chidam, mehr, og’riq, sadoqat singari ruhiy

holatlar ko‘pincha tabiat detallari orqali yanada teranlashadi. Bu esa tuyg‘uning tashqi manzara bilan uyg‘unlashib, poetik tafakkurga aylanishining yana bir ko‘rinishidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Худайбердиева Х. Сайланма. жилд. – Тошкент: Ф.Фуллом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2018. – 423 б
2. Жабборов Н. Замон, мезон, шеърият. – Тошкент: Ф.Фуллом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2015. – 304 б
3. Норматов У. Ижод сеҳри. – Тошкент: Шарқ, 2007. – 352 б.
4. Норматов У. Кўнгилларга кўчган шеърият. – Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2006.



UNIVERSITY
OF BUSINESS
AND SCIENCE